

Васецька Т.М.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(м.Кропивницький)*

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В статті зроблений теоретичний аналіз проблеми формування та функціонування психологічної готовності до материнства. Висвітлені особистісні чинники психологічної готовності до материнства у студентської молоді.

Ключові слова: психологічна готовність до материнства, симптомокомплекс особистісних рис, асиміляція материнського архетипу, гендерна соціалізація.

Постановка проблеми. Актуальність цілісного психологічного підходу до вивчення материнства підкріплюється тим, що, незважаючи на сучасні досягнення в галузі медицини, фізіології, підвищення наукового і технічного рівня полового допомоги і неонатальних практик, психологічні проблеми материнства і дитинства не зменшуються. Материнство – це складний феномен. На сьогодні психологія багато зробила, щоб дослідити становлення материнської сфери жінки якомога краще. І виявляється, гарна мама виховується з дитинства. Англійський психоаналітик, психіатр і педіатр Дональд Віннікот стверджує, що здібність жінки «бути достатньо хорошою матір'ю» закладається у перші роки життя дитини. Китайці з цього приводу мають таке прислів'я: «Дівчинка лише тоді стане гарною мамою, якщо буде любити свою майбутню дитину з дитинства».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки в психології активно розробляються різні аспекти проблеми материнства: психологічний компонент гестаційної домінанти (Е.Г.Ейдемільер), стадії та етапи формування материнства в онтогенезі (Г.Г.Філіппова), особливості материнсько-дитячих стосунків (Р.Ж.Мухамедрахімов), статеворольові чинники формування психологічної готовності до материнства (Н.В.Дармоступ), поведінкові, когнітивні та особистісні, ті, які наповнені смислами виміри материнства (Ю.М.Зенько) тощо. У психологічних працях спостерігається підвищення частини досліджень, що розглядають материнство не тільки як забезпечення якості раннього розвитку дитини (теорії прихильності Дж. Боулбі та теорії холдингу, плекання К.Вітакера), але й як складову жіночої особистості, актуалізація якої є одним із показників сформованої гендерної ідентичності (С.Біркхойзер-Оері, Ч.Гілкрайст, І Жеребкіна, Н.Чодороу). У плані соціологічних досліджень пізнього материнства та материнства неповнолітніх, при дослідженні факторів ризику психічної патології дитини у зв'язку з соціальними та психічними аномаліями матерів (В.Брутман, А.Північний, О.Копил, О.Баженова).

Метою нашого дослідження було вивчення особистісних чинників психологічної готовності до материнства сучасної студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. В даному дослідженні психологічна готовність до материнства розглядається як особистісне утворення (симптомокомплекс особистісних рис), як особливий тип особистісної організації, що забезпечує якість контакту, основними елементами якого є допомога та прийняття майбутньої дитини та емоційний відгук на майбутню дитину). А. Захаров виокремлює низку факторів розвитку материнського інстинкту: праобраз материнства; бажання мати дітей, установка на них; позитивний відгук на вагітність; ніжність до ненародженої дитини; почуття жалю та співпереживання до дитини; почуття близькості до дитини; емоційний відгук матері [2]. Більшість авторів (В.Брутман, А.Батуєв, Д.Віннікот, С.Мінюрова), які досліджували проблему готовності до материнства, вважають, що на процес її формування впливають як біологічні, так і соціальні чинники, оскільки готовність до материнства має з одного боку потужну інстинктивну основу, а з іншого виступає як особистісне утворення, в якому відбивається весь попередній досвід її взаємин зі своїми батьками, однолітками та іншими людьми [3].

Формування материнства проходить два етапи: настановний та поведінковий. Настановний етап може бути позначено як психологічна готовність до материнства, формування та корекція якої виявляється важливою в контексті виховання здорової особистості, а отже, й нації в цілому. Поглиблення теоретичних уявлень щодо особистісних чинників психологічної готовності до материнства видається актуальним, тому що дозволяють створити профілактичні й корекційні програми, орієнтовані на подолання порушень материнської поведінки. Досліджуваними були студенти I та II курсів факультету педагогіки та психології у кількості 90 осіб, віком 17-20 років.

В якості дослідницького методу була застосована спеціально розроблена анкета, яка дозволила виявити ступінь цінності дитини для майбутньої матері. Питання анкети дозволяли виміряти рівень емоційної потреби в дітях і цінність дітей і материнства в цілому. При аналізі материнського ставлення до дитини використовувалися такі критерії: емоційно-тепле ставлення (ставлення до дитини як до суб'єкта, з орієнтацією на себе і одночасно на стан дитини); емоційно-холодне ставлення (негативне ставлення до маленьких дітей) та відсторонене ставлення (байдужість по відношенню до дитини).

Іншим дослідним методом був малюнковий проєктивний тест «Мій малюк», який являє собою модифікацію проєктивних методик «Малюнок моєї родини» (Л.Кормана, Р.Бернса, С.Кауфмана, А.Захарова, В.Століна). Методика була використана нами для дослідження емоційної готовності до материнства, оскільки відображає переживання і сприйняття дівчатами дитини і ставлення до неї. Аналіз малюнків був проведений за типом аналізу «коханого-нелюба» людини і включав два типи графічної презентації: графічна якість малюнка (кількість деталей тіла, декорування, характер ліній, акуратність виконання малюнка); формальна структура (величина зображення дитини, пропорції

частин тіла , вік дитини). Як правило, гарне емоційне ставлення до дитини супроводжується позитивною концентрацією його на малюванні, що в результаті відображається у великій кількості деталей тіла, декоруванні, використання різноманітних квітів. І навпаки, негативне ставлення до дитини веде до великої схематичності , незакінченості його графічної презентації, іноді пропуск в малюнку істотних частин тіла (голови, рук, ніг) може вказувати поряд з негативним ставленням також на агресивні спонукання.

У ході дослідження також застосовувалася проєктивна методика – написання твору «Я і моя дитина», що дозволила виявити особливості сприйняття і переживання майбутньою матір'ю характеру відносин та взаємодії з дитиною. Значущими для інтерпретації твору й інформативними були особливості прийняття завдання. Обсяг твору, мова і стиль оповіді, підкреслення в тексті, малюнки в тексті.

У дослідженні також використовувалася методика діагностики батьківського відношення А.Я.Варги, В.В.Століна дозволила нам вивчити різні почуття по відношенню до майбутньої дитини, вивчити поведінкові стереотипи, особливості сприйняття та розуміння характеру та особистості майбутньої дитини. А «Методика виявлення рівня свідомості та сформованості духовної орієнтації» (Є.О.Помиткін) дозволила виявити на якому рівні свідомості знаходяться наші майбутні мами.

В результаті використання комплексу психодіагностичних методик ми мали змогу діагностувати та виявити психологічні особливості розуміння материнства студентами молодших курсів та їхнє ставлення до проблеми майбутнього материнства. За одержаними результатами можна сказати, що у 56% виявлено емоційно-тепле ставлення до майбутньої дитини, у 41 % студентів ставлення відсторонене, а 3% студентів виявили емоційно-холодне ставлення до майбутньої дитини. Материнство для більшості опитуваних (75%) – це процес виховання дітей та піклування про них, а також високий рівень відповідальності. 25% досліджуваних вважають, що материнство – це безмежна любов до дитини та опіка про неї протягом всього свого життя про це свідчать проєктивні методики. Батьківське ставлення – це система різноманітних почуттів та вчинків дорослих по відношенню до дітей. З психологічної точки зору батьківське ставлення – це педагогічна соціальна установка по відношенню до дітей, яка включає в себе раціональний, емоційний та поведінковий компоненти, які оцінюються за допомогою методики діагностики батьківського ставлення до майбутньої дитини. Аналізуючи отримані результати за методикою «Тест-опитувальник батьківського ставлення» А.Я.Варга, В.В.Століна, можна побачити, що у студентів недостатньо розвинута «кооперація», тобто соціально бажаний образ батьківського ставлення – 3% опитаних. Виражена тенденція до симбіотичних відносин з дитиною – 27% респондентів. Характерний прояв авторитаризму, про що говорять високі показники за шкалою «Авторитарна гіперсоціалізація» – 16%. Прагнення до інфантилізації дитини, бажання приписати їй особистісну й соціальну неспроможність характерна для 30% студентів. І 24 % студентів продемонстрували тип ставлення «прийняття - відторгнення». За методикою

Помиткіна Є.О. духовні цінності (самовіддачі), а саме: вірність, доброзичливість, допомога потребуючим та гармонія з природою є пріоритетними для 55% студентів і вони мають V рівень свідомості. У 30 % студентів переважають сімейні цінності і це II рівень свідомості. У 7,5 % студентів переважають індивідуальні цінності і це I рівень свідомості, що свідчить про наявність у них егоцентризму. І також у 7,5% студентів переважають соціальні цінності і це III-IV рівень свідомості.

Висновки. Отже, психологічна готовність до материнства є складним особистісним утворенням, яке не можна звести до моделі «готовність-неготовність». Структура уявлень про майбутнє материнство включає: когнітивний (система знань про сімейне життя, батьківство і себе як майбутнього батька, мати, сім'янина), емоційно – оцінний (ставлення до майбутньої сім'ї, народження в ній дитини, батьків і сімейного життя і їх оцінка) і поведінковий (ідентифікаційна поведінка та ставлення до власної дитини) компоненти. А особистісні якості майбутньої матері мають велике значення у подальшому вихованні дитини. Тому, що діти й усвідомлено і неусвідомлено переймають у дорослих їх поведінку, звички, манери, риси характеру, причому як позитивні так і негативні. Також невід'ємною частиною психологічної готовності до материнства є усвідомлення відповідальності за розвиток дитини і свою материнську позицію. Материнство для наших досліджуваних – це процес виховання дітей та піклування про них, а також високий рівень відповідальності за гармонійний розвиток дитини. У більшості студентів добре розвинуті ціннісні орієнтації, які зможуть допомогти у створенні сім'ї та вихованні дітей.

Література:

1. Брутман В.І., Радіонова М.С. Формування прихильності матері до дитини в період вагітності // Зап. психол. - 1999. - № 3. С. 38 - 47.
2. Захаров А.И. Ребёнок до рождения. Спб., 1998.
3. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // Вопросы психологии. - 2002. - №5.- с.18-27
4. Мід М. Культура і світ дитинства. - М.: Наука, 1989. - 360 с.